

Warszawa, 25-03-2024 r.

RZECZNIK PRAW OBYWATELSKICH

Marcin Wiącek

XI.503.1.2023.ACh

Pani

Marzena Okła-Drewnowicz

Minister do spraw Polityki Senioralnej

ePUAP

Szanowna Pani Minister,

pozwalam sobie przekazać Pani Minister uwagi, które były przedstawiane uprzednio ministrom właściwym w sprawach rodziny i polityki społecznej. Zestawienie wystąpień i publikacji, w których analizy i zalecenia Rzecznika były ujęte, zawiera załącznik do niniejszego pisma. Proszę przyjąć zawarte w nich wnioski i rekomendacje również jako wyraz wsparcia merytorycznego w podjętych przez Panią Minister zadaniach, tak istotnych z punktu widzenia ochrony praw i wolności człowieka, w tym zasady równego traktowania.

Pragnę zwrócić szczególną uwagę na wybrane, fundamentalne wyzwania oraz na potrzebę całościowego podejścia do polityki senioralnej i starzenia się w Polsce. Wciąż obserwuję bowiem **utrzymywanie się podejścia ograniczającego się do spojrzenia na prawa osób starszych wyłącznie w kontekście pomocy społecznej, a nawet niepokojące pogłębienie tego trendu.**

Należy odnotować, że wiele usług kierowanych do osób starszych zawiera się w świadczeniach pomocy społecznej. Osoby starsze w swoich wnioskach kierowanych do Rzecznika Praw Obywatelskich skarżą się m.in. na konieczność wypełniania formularzy dotyczących ich stanu posiadania, kiedy starają się o możliwość uczestnictwa w

aktywnościach oferowanych przez kluby seniora¹. Ten obowiązek może być odbierany jako stygmatyzujący, naruszający poczucie godności osób starszych, które w obliczu takiego wymogu rezygnują ze wskazanych aktywności. Jest to przykład zastosowania paradygmatu prawa do pomocy społecznej poprzez systemowe umiejscowienie działań skierowanych do ogółu osób starszych wyłącznie w kontekście przeciwdziałania ich ubóstwu. Takie podejście potwierdza również fakt, że Programy Aktywni+ i Senior+ są prezentowane jako środki przeciwdziałania ubóstwu w raportach rządowych z realizacji Celów Zrównoważonego Rozwoju², chociaż wielu uczestników tych Programów nie jest zagrożona ubóstwem, a jedynie chciałaby realizować swoje różnorodne potrzeby, np. edukacyjne (wówczas adekwatne byłoby przedstawienie tych działań w ramach Celu 4 dotyczącego wysokiej jakości edukacji dla wszystkich). Systemowe spojrzenie na osoby starsze wyłącznie jak na klientów pomocy społecznej jest nieuprawnione i nie oddaje złożonego charakteru tej grupy osób. Ponadto sprzyja paternalistycznemu podejściu do osób starszych. **Identyfikuję zatem pilną potrzebę takiego ukształtowania i prowadzenia polityki senioralnej, która nie będzie różnicować osób starszych ze względu na ich sytuację ekonomiczną przez stygmatyzowanie jej beneficjentów i w kompleksowy sposób odpowie na różnorodne potrzeby tej grupy społecznej, zapewniając osobom starszym możliwość korzystania z pełni praw obywatelskich.**

Ten brak rozróżnienia działań na rzecz walki z ubóstwem od działań skierowanych do ogółu osób starszych może być odbierany jako efekt działania negatywnych stereotypów, kojarzących starość z ubóstwem, słabością i potrzebami w zakresie wsparcia. Te stereotypy wpisują się w zjawisko **ageizmu**. Pojęcie ageizm oznacza dyskryminację oraz wyznawanie nieuzasadnionych poglądów i przesądów dotyczących jednostek lub całych grup społecznych opartych na ich wieku. W ageizmie przyjmuje się stereotypowe założenia na temat fizycznych lub umysłowych cech ludzi z określonej grupy wiekowej i zwykle wyraża się je w sposób poniżający. Najczęściej dotyczy to ludzi starszych. Światowa Organizacja Zdrowia w swoim raporcie

¹ Zob. pismo Rzecznika Praw Obywatelskich do Ministra Rodziny i Polityki Społecznej z dnia 16 października 2023 r. (znak: XI.811.1.2023), dostępne pod adresem: <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rpo-seniorzy-perspektywa-praw-czlowieka-mrips-odpowiedz> [dostęp: 26 lutego 2024 r.].

² Zob. Ministerstwo Rozwoju i Technologii, Realizacja celów zrównoważonego rozwoju w Polsce. Raport 2023 r., s. 69, <https://www.gov.pl/web/rozwoj-technologie/raport-realizacja-celow-zrownowazonego-rozwoju-w-polsce-raport-2023-przyjety-przez-rade-ministrow> [dostęp: 26 lutego 2024 r.].

dotyczącym ageizmu³ wskazuje na trzy jego rodzaje: ageizm interpersonalny, instytucjonalny oraz zinternalizowany, czyli skierowany przeciw samemu sobie. Przeciwdziałanie temu zjawisku powinno opierać się na przemyślanej strategii oraz – w pierwszej kolejności – na **wyeliminowaniu ageizmu z dokumentów rządowych, ustaw, struktur urzędów publicznych, jak również z języka debaty publicznej.** Zmiana ta oznacza wykorzenie zwrotów i sformułowań, które nierzadko wydają się ogółowi społeczeństwa znane i mieszczące się w przyjętych normach, dlatego zadanie to wymaga wyjątkowej wrażliwości i konsekwencji. Przykłady zastosowania języka wzmacniającego negatywne stereotypy można znaleźć także w rządowej „Informacji o sytuacji osób starszych w Polsce w 2022 r.”⁴, w której podaje się dane statystyki polskiej i kopiuje język pojęć stosowany w tej dziedzinie. Przykładowo we wskazanej publikacji odnaleźć można takie stwierdzenie: „Spadek liczby ludności ogółem i wzrost liczby ludności w wieku senioralnym skutkuje wzrostem wskaźnika obciążenia demograficznego osobami starszymi – liczba osób w wieku 65 lat i więcej przypadających na 100 osób w wieku od 15 do 64 lat. Wskaźnik ten ukształtował się w 2022 r. na poziomie 29,9%.”. Nazwa „wskaźnik obciążenia demograficznego osobami starszymi” odnoszący się do liczby osób 65+ w stosunku do liczby osób w wieku 15-64

³ Pojęcie „ageizm” odnosi się do stereotypów (czyli sposobu myślenia), uprzedzeń (czyli odczuć) oraz dyskryminacji (czyli zachowań) wobec osób ze względu na ich wiek. Może mieć charakter instytucjonalny (w tym w przepisach prawa i normach społecznych), interpersonalny oraz skierowany wobec własnej osoby - definicja za Global report on Ageism, World Health Organization, 2021, s. 15. Ponadto pojęcie ageizm zostało wprowadzone do języka prawa międzynarodowego w rezolucji Rady Praw Człowieka ONZ (A/HRC/48/L.5/REV.1): „Mając na względzie, że ageizm jest szeroko rozpowszechnioną szkodliwą postawą, która może być oparta na założeniu, że zaniedbanie oraz dyskryminacja osób starszych są akceptowalne, jak również uznając, że ageizm stanowi źródło, ale także służy za usprawiedliwienie oraz siłę napędową dla dyskryminacji ze względu na wiek. [...] Odnotowując, że ageizm może być powiązany ze stereotypami, uprzedzeniami i/lub działaniami oraz praktykami, włączając w to mowę nienawiści, skierowanymi przeciwko osobom starszym w oparciu o ich wiek chronologiczny lub o postrzeganie danej osoby jako „starej”, a także że ageizm może być bezpośredni (explicit) i domniemany (implicit) oraz wyrażany na różnych poziomach (...)”.

⁴ Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej, „Informacja o sytuacji osób starszych w Polsce za 2022 r.”, dostęp pod adresem: <https://www.gov.pl/web/rodzina/informacja-o-sytuacji-osob-starszych-za-2022-r> [dostęp: 26 lutego 2024 r.]. Debata nad tym dokumentem miała też miejsce podczas posiedzenia Sejmowej Komisji ds. Polityki Senioralnej w dniu 16 stycznia 2024 r. <https://orka.sejm.gov.pl/zapisy10.nsf/0/2565D20A1F41CE13C1258AAF0040A4C8/%24File/0015510.pdf> [dostęp: 26 lutego 2024 r.].

lat sugeruje, że człowiek wraz z osiągnięciem wieku 65 lat staje się obciążeniem dla społeczeństwa. Jest to wysoce deprecjonujące podejście, nie oddające faktycznego stanu rzeczywistości, w której wiele osób w wieku powyżej 65 roku życia nadal jest aktywnych zawodowo (około 13% w 2022 r. i liczba ta nadal rośnie)⁵ lub wspiera swoje rodziny finansowo, a także nieodpłatną pracą, w tym pracą opiekuńczą. Zmiany społeczne – w tym też te oczekiwane w postaci dłuższej aktywności społeczno-zawodowej – powinny spowodować odejście od stosowania być może ugruntowanej terminologii, ale nieprzystającej do aktualnych uwarunkowań. Dobór danych przedstawianych w „Informacji o sytuacji osób starszych” i sposób ich prezentacji powinien zostać zatem poddany krytycznej analizie pod kątem adekwatnego przedstawiania sytuacji społecznej, bez krzywdzącego dla osób starszych stereotypowego wydzźwięku.

Złożonym wyzwaniem pozostaje wyeliminowanie ageizmu instytucjonalnego w dużych obszarach polityki publicznej i przepisach prawa, jak m.in. dostęp do służby zdrowia, dostęp do edukacji, dostęp do rynku pracy. W zakresie ostatniego z wymienionych obszarów, tj. **dostępu osób starszych do rynku pracy**, zorganizowałem kolejną już debatę z udziałem licznych ekspertów, w formule Kongresu Praca⁶. Przykładem obrazującym zjawisko ageizmu instytucjonalnego są obecne przepisy określające dostęp do wsparcia dla osób bezrobotnych. To zagadnienie jest uregulowane w ustawie z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy⁷. Zgodnie z art. 2 ust. 2 lit. b tej ustawy wiek należy do elementów definiujących pojęcie „bezrobotnego”, bowiem za osobę bezrobotną uważa się osobę, która m.in. „nie ukończyła 60 lat – kobieta lub 65 lat – mężczyzna”. Zarazem na gruncie art. 49 pkt 3 wspomnianej ustawy jedną z grup będących w szczególnej sytuacji na rynku pracy są „bezrobotni powyżej 50 roku życia”.

⁵ Zob. prezentację (s. 5) prof. A. Chłoń-Domińczak podczas konferencji pt. Kongres Praca. Praca dla seniorów? Sytuacja osób starszych na rynku pracy w Polsce, jej uwarunkowania i skutki, która odbyła się w Biurze Rzecznika Praw Obywatelskich 21 czerwca 2023 r., dostęp pod adresem: https://bip.brpo.gov.pl/sites/default/files/2023-06/Prezentacja_Chlon_Dominczak_21.06.2023.pdf [dostęp: 26 lutego 2024 r.].

⁶ Zob. Kongres Praca. Praca dla seniorów? Sytuacja osób starszych na rynku pracy w Polsce, jej uwarunkowania i skutki. Relacja z konferencji zorganizowanej w Biurze Rzecznika Praw Obywatelskich 21 czerwca 2023 r., dostęp pod adresem: <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/konferencja-kongres-praca-relacja> [dostęp: 26 lutego 2024 r.].

⁷ Dz.U. z 2023 r. poz. 735, ze zm.

Taka definicja skutkuje brakiem możliwości uzyskania wsparcia w zatrudnieniu po osiągnięciu wieku emerytalnego⁸. Jest to tylko jeden z przejawów nierównego dostępu do rynku pracy dla osób starszych na poziomie przepisów prawa. Kolejnym przykładem, zgłoszonym podczas Kongresu, był sposób wdrożenia w Polsce unijnej dyrektywy odnoszącej się do równowagi w życiu prywatnym i zawodowym (Work-Life Balance)⁹. Podczas gdy rodzicom małych dzieci rozszerzono o dwa miesiące przysługujące prawo do opieki¹⁰, osobom, które mają obowiązki opiekuńcze wobec dorosłych osób zależnych przyznano prawo do 5 dni urlopu bezpłatnego¹¹. Rozumiem, że podstawowym celem ustawodawcy było wdrożenie dyrektywy 2019/1158 i określonego w niej standardu minimum. Jednak państwa członkowskie UE mają możliwość przyznania w prawie krajowym dalej idących uprawnień. Wśród odnotowanych przeze mnie postulatów społecznych znalazła się propozycja, aby wskazane 5 dni na opiekę było płatne oraz by zwiększono liczbę dni wolnych z tego tytułu do dwunastu (uznając, że liczba ta oznacza „symboliczny” jeden dzień w miesiącu). Należy w tym kontekście podkreślić, że sprawowanie opieki nad dorosłymi osobami jest jedną z przyczyn wychodzenia z rynku pracy, a następnie staje się przyczyną braku powrotu do pracy¹². Dyskusję nad problematyką ageizmu w ramach polityki zatrudnienia będę kontynuował we współpracy z działającą przy Biurze RPO Komisją Ekspertów ds. Osób Starszych. W tym celu pozyskałem też opinię odnoszącą się do realizacji prawa do pracy osób w starszym wieku w świetle prawa polskiego, ze szczególnym uwzględnieniem granicy wieku emerytalnego, autorstwa prof. Leszka Mitrusa z Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego. Opinię tę pozwalam sobie przesłać w załączeniu.

Niezależnie od zasygnalizowanych powyżej zagadnień, jestem przekonany, że adekwatna odpowiedź na powyżej wskazane wyzwania, czyli ageizm instytucjonalny

⁸ Zob. Kongres Praca, op. cit.

⁹ Ustawa z dnia 9 marca 2023 r. o zmianie ustawy - Kodeks pracy oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2023 r. poz. 641), wdrażająca m.in. dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/1158 z dnia 20 czerwca 2019 r. w sprawie równowagi między życiem zawodowym a prywatnym rodziców i opiekunów oraz uchylającej dyrektywę Rady 2010/18/UE (Dz. Urz. UE L 188 z 12 lipca 2019 r., 79).

¹⁰ Ibidem, art. 182^{1a}.

¹¹ Ibidem, art. 173¹.

¹² Zob. Kongres Praca, op. cit.

oraz podejmowanie działań skierowanych do osób starszych w paradygmacie pomocy społecznej, obejmuje elementy wymienione niżej.

1) **Wyodrębnienie działu w budżecie państwa i przeznaczenie osobnych środków na realizację polityki senioralnej, np. w postaci subwencji senioralnej**¹³.

Oznaczałoby to wydzielenie środków finansowych z puli przeznaczonej na pomoc społeczną, która nie tylko zmieniłaby stygmatyzujący charakter środków na neutralny, ale również umożliwiłaby realne wdrożenie nowego zadania, jakim dla samorządów stała się polityka senioralna na mocy ubiegłorocznej nowelizacji ustaw o samorządzie gminnym, powiatowym i wojewódzkim¹⁴. Punktowe ułatwienia i wspieranie społeczeństwa obywatelskiego w postaci np. senioralnego budżetu partycypacyjnego, nie mogą zastąpić systemowego przygotowania lokalnych społeczności do ich starzenia się.

2) **Nowelizacja ustawy o osobach starszych**¹⁵, **tak aby umożliwiła sprawną ewaluację i koordynację działań**, m.in. poprzez wprowadzenie odpowiednich mierników i zwiększenie użyteczności i czytelności corocznej rządowej „Informacji o sytuacji osób starszych w Polsce”¹⁶, w tym włączenie do monitorowanych obszarów kwestii związanych z przeciwdziałaniem przemocy wobec osób starszych. Obecnie na mocy tej ustawy rząd zobligowany jest do przedstawiania corocznej informacji o sytuacji osób starszych w Polsce. Dokument ten przedstawia jednak informacje o działaniach instytucji publicznych i ma charakter sprawozdawczy, natomiast sytuacja osób starszych jako taka jest w niej ujęta jedynie w odniesieniu do działalności tych instytucji. W dokumencie tym nie umieszcza się informacji o potrzebach osób starszych w Polsce, ani prognoz dotyczących skali tych potrzeb w

¹³ Propozycja dotacji senioralnej była przedmiotem rekomendacji Rzecznika przedstawionej w piśmie do Ministra Rodziny i Polityki Społecznej z 10 lutego 2020 r. i z 30 czerwca 2022 r. (znak: XI.503.2.2016), dostęp pod adresem: <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rpo-jak-przygotowac-sie-na-starzenie-spoleczenstwa> [dostęp: 26 lutego 2024 r.].

¹⁴ Ustawa z dnia 9 marca 2023 r. o zmianie ustawy o samorządzie gminnym, ustawy o samorządzie powiatowym oraz ustawy o samorządzie województwa (Dz.U. z 2023 r. poz. 572).

¹⁵ Ustawa z dnia 11 września 2015 r. o osobach starszych (Dz.U. z 2015 r. poz. 1705).

¹⁶ Zob. pismo Rzecznika Praw Obywatelskich do Minister Rodziny i Polityki Społecznej z dnia 10 maja 2019 r. (znak: XI.503.2.2016), s. 6-7, dostępne pod adresem: <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/jak-polepszyc-polityke-senioralna-rpo-pisze-do-min-Rafalskiej> [dostęp: 26 lutego 2024 r.].

nadchodzących latach. W mojej ocenie potrzebne jest opracowanie nowej formuły prezentacji danych i wniosków prowadzących do wzmacniania polityki publicznej w tym zakresie.

- 3) **Audyt realizacji Założeń Polityki Społecznej wobec osób starszych 2030. Bezpieczeństwo – Uczestnictwo – Solidarność¹⁷, przyjętej w 2018 r.** Za potrzebne i wartościowe uważam opracowanie raportu „na półmetku” realizacji wskazanej wyżej Polityki, odnoszącego się zarówno do osiągnięć, jak i braków w realizacji założeń tego dokumentu oraz sposobów zaradzenia zidentyfikowanym potrzebom (np. w zakresie wypracowania mechanizmów współpracy pomiędzy służbą zdrowia i instytucjami pomocy społecznej).
- 4) **Przegląd dotychczasowych polityk publicznych pod kątem ageizmu instytucjonalnego, czyli ukrytego w normach i obowiązujących przepisach prawa, w takich obszarach jak m.in. dostęp do służby zdrowia, w tym dostęp do opieki długoterminowej i paliatywnej, dostęp do rynku pracy, dostęp do edukacji¹⁸, dostęp do nowych technologii, dostęp do informacji o możliwych formach wsparcia¹⁹, dostosowania do zmian klimatycznych, także w zakresie dostosowania mieszkań, dostępności infrastruktury, wsparcia środowiskowego, deinstytucjonalizacji i innych.** Przegląd ten powinien uwzględniać perspektywę intersekcyjną, czyli osób narażonych na dyskryminację nie tylko ze względu na wiek, ale także ze względu na płeć, niepełnosprawność, w tym niepełnosprawność wynikającą z chorób lub zdarzeń skorelowanych ze starszym wiekiem, ale także tą posiadaną od urodzenia lub nabytą we wcześniejszych latach życia, pochodzenie etniczne i narodowe,

¹⁷ Uchwała nr 161 Rady Ministrów z dnia 26 października 2018 r. w sprawie przyjęcia dokumentu Polityka społeczna wobec osób starszych 2030. Bezpieczeństwo - Uczestnictwo - Solidarność (M.P. z 2018 r. poz. 1169).

¹⁸ Dostęp do edukacji dla osób starszych i analiza polityk publicznych w tym zakresie została przedstawiona w wystąpieniu Rzecznika do Prezesa Rady Ministrów z 25 lutego 2021 r. (znak: XI.503.2.2016.), dostępne pod adresem: <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/prawo-do-edukacji-w-starszym-wieku-rpo-do-premiera-owega> [dostęp: 26 lutego 2024 r.].

¹⁹ Zob. Wsparcie osób starszych w czasie pandemii. Raport z badania na temat sytuacji osób w wieku 60+ w czasie pandemii COVID-19 w Polsce, Biuletyn Rzecznika Praw Obywatelskich 2022, nr 3, Zasada Równego Traktowania. Prawo i praktyka, nr 33, Warszawa 2022, dostęp w wersji elektronicznej pod adresem: <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rpo-raport-wsparcie-osob-starszych-w-czasie-pandemii> [dostęp: 24 lutego 2024 r.].

orientację seksualną, tożsamość płciową i wyznanie. Wyniki tego przeglądu powinny zostać przekute w rekomendacje dotyczące zmian w obowiązującym prawie w celu eliminacji tego negatywnego zjawiska, jak również rekomendacjami zapewniającymi testowanie wszystkich gałęzi polityk publicznych pod kątem ich wpływu na osoby starsze w Polsce i na społeczeństwo.

- 5) **Rozpoczęcie prac nad kolejną edycją polityki senioralnej z uwzględnieniem wskazanych wyżej rekomendacji oraz wieloetapowych konsultacji i badań społecznych, także na poziomie lokalnym i regionalnym.** Warto uwzględnić w pracach nad kolejną edycją polityki senioralnej także możliwości, które dają instrumenty Unii Europejskiej, zaprezentowane w dokumencie pt. Demograficzny Zestaw Narzędzi (Demographic Toolbox)²⁰.
- 6) **Aktywne włączenie się Polski na forum ONZ²¹ w prace na rzecz konwencji o prawach osób starszych, która poprzez zestawienie standardów ochrony praw osób starszych stanowiłaby klarowny kompas dla zmian w prawie na poziomie krajowym oraz mechanizm mobilizujący do realizacji zamierzeń w postaci okresowej sprawozdawczości z implementacji przepisów prawa międzynarodowego.** Ponadto, podobnie jak Konwencja o prawach osób niepełnosprawnych²², konwencja o prawach osób starszych zwiększałaby ogólną świadomość w społeczeństwie co do praw człowieka w starszym wieku, a także wpływałaby na kształt nowych polityk publicznych. Najbliższe, czternaste już posiedzenie Grupy Roboczej ONZ ds. Starzenia się (Open-ended Working Group on Ageing) będzie miało miejsce w dniach 20-22 i 24 maja br. w Nowym Jorku²³. Podczas tego posiedzenia debata będzie koncentrować się na przyjęciu oficjalnego dokumentu ONZ dotyczącego luk w prawie międzynarodowym i najlepszych sposobów zaradzenia im. Ujęcie w tym dokumencie jako jednej z możliwości zaradzenia tym lukom także opracowania konwencji o prawach osób starszych,

²⁰ Zob. Komisja Europejska, Wykorzystanie talentów w Europie: Komisja uruchamia zestaw narzędzi demograficznych, 27 października 2023 r., dostęp pod adresem: https://ec.europa.eu/regional_policy/whats-new/newsroom/27-10-2023-harnessing-talent-in-europe-commission-launches-the-demography-toolbox_en?etrans=pl [dostęp: 26 lutego 2024 r.].

²¹ Zob. <https://social.un.org/ageing-working-group/> [dostęp: 26 lutego 2024 r.].

²² Konwencja o prawach osób niepełnosprawnych, sporządzona w Nowym Jorku dnia 13 grudnia 2006 r. (Dz.U. z 2012 r. poz. 1169).

²³ Zob. <https://social.un.org/ageing-working-group/fourteenthsession.shtml> [dostęp: 26 lutego 2024 r.].

umożliwi kontynuację tego procesu w kierunku tego właśnie rozwiązania, w mojej opinii najlepszego dla osób starszych i starzejących się społeczeństw. Ponadto na zbliżającej się Sesji OEWGA będą dyskutowane już ostatnie z kilkunastu obszarów tematycznych wskazanych do omówienia w 2017 r. (na przyszły rok pozostaną do dyskusji jedynie elementy normatywne w zakresie dwóch nowych obszarów tematycznych omawianych w tym roku)²⁴. Tym samym formuła debaty musi ulec zmianie – z punktu widzenia praw i wolności osób starszych najkorzystniejsze wydaje się rozpoczęcie prac redakcyjnych nad projektem konwencji.

W związku z powyższym, działając na podstawie art. 13 ust. 1 pkt 2 w zw. z art. 17b pkt 1 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (t.j. Dz.U. z 2023 r. poz. 1058), zwracam się do Pani Minister z uprzejmą prośbą o udzielenie informacji na temat planowanych działań mających na celu poprawę sytuacji osób starszych w Polsce, zwłaszcza w kontekście potrzeby odejścia od paternalistycznego podejścia opartego o negatywne stereotypy oraz zwalczania ageizmu, w tym ageizmu instytucjonalnego. Będę również wdzięczny za wyjaśnienie, czy rząd planuje włączyć się w prace na forum międzynarodowym podejmowane w celu wzmocnienia ochrony praw osób starszych.

Łączę wyrazy szacunku

Marcin Wiącek

Rzecznik Praw Obywatelskich

/-wydano i podpisano elektronicznie/

Do wiadomości:

- 1) **Pani Agnieszka Dziemianowicz – Bąk, Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej**

ePUAP

²⁴ Podczas 14-stej Sesji OEWGA będą omawiane dwa nowe obszary tematyczne: dostępność, infrastruktura i otoczenie (transport, mieszkalnictwo i dostęp) oraz uczestnictwo w życiu publicznym, a także treści normatywne związane z tematami omawianymi ogólnie w 2023 r. związanych z włączeniem społecznym oraz z prawem do zdrowia i dostępu do usług zdrowotnych.

2) **Pani Katarzyna Kotula, Ministra do spraw Równości**
ePUAP

Załącznik 1:

- 1) L. Mitrus, Opinia dotycząca realizacji prawa do pracy osób w starszym wieku w świetle prawa polskiego, ze szczególnym uwzględnieniem granicy wieku emerytalnego, 2023 r.

Załącznik 2: Wybrane wystąpienia i publikacje Rzecznika Praw Obywatelskich odnoszące się do praw osób starszych oraz do debaty o potrzebie opracowania i przyjęcia konwencji ONZ o prawach osób starszych

- 1) O potrzebie ewaluacji polityki senioralnej w Polsce oraz o przeciwdziałaniu przemocy w wobec osób starszych - pismo Rzecznika Praw Obywatelskich do Ministra Rodziny i Polityki Społecznej z 10 maja 2019 r. (znak: XI.503.2.2016), dostępne pod adresem: <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/jak-polepszyc-polityke-senioralna-rpo-pisze-do-min-Rafalskiej> [dostęp: 26 lutego 2024 r.].
- 2) O przeciwdziałaniu przemocy wobec osób starszych - pismo Rzecznika Praw Obywatelskich do Ministra Rodziny i Polityki Społecznej z 24 czerwca 2016 r. (znak: XI.503.2.2016), dostępne pod adresem: <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/swiatowy-dzien-swiado%C5%9Bci-znecania-sie-nad-osobami-starszymi> [dostęp: 26 lutego 2024 r.].
- 3) O subwencji senioralnej, która umożliwiłaby finansowanie polityki senioralnej na poziomie gminy - pismo Rzecznika Praw Obywatelskich do Ministra Rodziny i Polityki Społecznej z 10 lutego 2020 r. (znak: XI.503.2.2016), dostępne pod adresem: <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rpo-jak-przygotowac-sie-na-starzenie-spoleczenstwa> [dostęp: 26 lutego 2024 r.].
- 4) W maju 2020 r. Polska podpisała oświadczenie wraz z 140 innymi państwami, deklarując poparcie dla stanowiska Sekretarza Generalnego ONZ, w którym m.in. zawarto zapewnienie o gotowości do podjęcia współpracy ze wszystkimi partnerami zarówno na poziomie krajowym jak i międzynarodowym w celu wzmocnienia praw osób starszych - pismo Rzecznika Praw Obywatelskich do Ministra Rodziny i Polityki Społecznej z 12 maja 2020 r. (znak: XI.503.2.2016), dostępne pod adresem: <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rpo-ponownie-apeluje-o-wlaczenie-polski-w-prace-nad-konwencja-o-osobach-starszych> [dostęp: 26 lutego 2024 r.].
- 5) O potrzebie zapewnienia prawa do edukacji w starszym wieku - pismo Rzecznika Praw Obywatelskich do Prezesa Rady Ministrów z 25 lutego 2021 r. (znak:

XI.503.2.2016), dostępne pod adresem: <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/prawo-do-edukacji-w-starszym-wieku-rpo-do-premiera-owega> [dostęp: 26 lutego 2024 r.].

6) O potrzebie zwalczania zjawiska ageizmu - pismo Rzecznika Praw Obywatelskich do Ministra Rodziny i Polityki Społecznej z 29 grudnia 2021 r. (znak: XI.503.2.2016), dostępne pod adresem: <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rpo-seniorzy-prawa-mrips> [dostęp: 26 lutego 2024 r.] i pismo Rzecznika Praw Obywatelskich do Ministra Rodziny i Polityki Społecznej z 30 czerwca 2022 r. (znak: XI.503.2.2016), dostępne pod adresem: https://bip.brpo.gov.pl/sites/default/files/2022-07/Do_MRiPS_seniorzy_konwencja_27.06.2022.pdf [dostęp: 26 lutego 2024 r.].

7) O potrzebie zwiększenia dostępności opieki paliatywnej - pismo Rzecznika Praw Obywatelskich do Ministra Rodziny i Polityki Społecznej, Ministra Zdrowia i Prezesa Narodowego Funduszu Zdrowia z 2 lipca 2022 r. (znak: V.7010.140.2019), dostępne pod adresem: <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rpo-opieka-paliatywna-hispicja-obszary-wiejskie-postulaty-odpowiedz-mrips-mz> [dostęp: 26 lutego 2024 r.].

8) O prawie do informacji w starszym wieku, zwłaszcza w czasie kryzysów takich jak pandemia - pismo Rzecznika Praw Obywatelskich do Ministra Rodziny i Polityki Społecznej z 28 września 2022 r. (znak: XI.415.1.2022), dostępne pod adresem: <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rpo-mrips-osoby-starsze-dostep-do-informacji-odpowiedz> [dostęp: 26 lutego 2024 r.].

9) O potrzebie aktywnego włączenia się Polski w proces głosowania nad decyzją podczas 13 Sesji OEWGA - pismo Rzecznika Praw Obywatelskich do Ministra Rodziny i Polityki Społecznej z 15 marca 2023 r. (znak: XI.503.1.2023), dostępne pod adresem: <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rpo-mrips-prawa-osob-starszych-sesja-owega-odpowiedz> [dostęp: 26 lutego 2024 r.].

10) O potrzebie uwzględnienia osób starszych w projekcie ustawy o usługach asystenckich - pismo Rzecznika Praw Obywatelskich do Ministra Rodziny i Polityki Społecznej z 5 czerwca 2023 r. (znak: XI.7061.5.2023), dostępne pod adresem: <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rpo-uslugi-asystenckie-uwagi-mrips> [dostęp: 26 lutego 2024 r.].

11) O potrzebie włączenia cyfrowego osób starszych - pisma Rzecznika Praw Obywatelskich do Ministra Rodziny i Polityki Społecznej z 24 maja 2023 r. i z 6 lipca 2023 r. (znak: VII.801.2.2022), dostępne pod adresem:

<https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rpo-seniorzy-wykluczenie-cyfrowe-mrips> [dostęp: 26 lutego 2024 r.].

Załącznik 3. Istotne publikacje Rzecznika Praw Obywatelskich dotyczące polityki senioralnej i praw osób starszych (układ chronologiczny):

Dialog Międzypokoleniowy. Między ideą a praktyką. Inspiracje, Biuletyn Rzecznika Praw Obywatelskich 2013, nr 8, Zasada równego traktowania. Prawo i praktyka, nr 10, Warszawa 2013 r., dostęp w wersji elektronicznej pod adresem:

<https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/zasada-r%C3%B3wnego-traktowania-prawo-i-praktyka-nr-10-dialog-mi%C4%99dzypokoleniowy-mi%C4%99dzy-ide%C4%85> [dostęp: 26 lutego 2024 r.].

System wsparcia osób starszych w środowisku zamieszkania – przegląd sytuacji, propozycja modelu, Praca zbiorowa pod redakcją Barbary Szatur-Jaworskiej i Piotra Błędowskiego, Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich, Warszawa 2016 r., dostęp w wersji elektronicznej pod adresem:

<https://bip.brpo.gov.pl/sites/default/files/System%20wsparcia%20os%C3%B3b%20starszych.pdf> [dostęp: 26 lutego 2024 r.].

Prawa mieszkańców domów pomocy społecznej. Jak wspólnie zadbać o godne życie osób starszych, chorych i z niepełnosprawnościami?, Raport z działalności RPO Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur, Warszawa 2017, dostęp w wersji elektronicznej pod adresem: <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/raport-kmpt-prawa-mieszkanow-domow-pomocy-spoecznej> [dostęp: 26 lutego 2024 r.].

B. Szatur-Jaworska, B. Rysz-Kowalczyk, B. Imiołczyk (red.), Sytuacja Osób Starszych w Polsce – wyzwania i rekomendacje. Praca zbiorowa Komisji Ekspertów ds. Osób Starszych Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich, Warszawa 2020 r., dostęp w wersji elektronicznej pod adresem: <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/sytuacja-osob-starszych-w-polsce-wyzwania-i-rekomendacje-raport-komisji-ekspertow> [dostęp: 26 lutego 2024 r.].

Wsparcie osób starszych w czasie pandemii, Biuletyn Rzecznika Praw Obywatelskich 2022, nr 3, Zasada Równego Traktowania. Prawo i praktyka, nr 33, Warszawa 2022, dostęp w wersji elektronicznej pod adresem: <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rpo-raport-wsparcie-osob-starszych-w-czasie-pandemii> [dostęp: 26 lutego 2024 r.].

Więcej linków do publikacji Rzecznika Praw Obywatelskich u dołu strony:
<https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/leszno-model-wsparcia-osob-starszych-w-srodowisku-zamieszkania> [dostęp: 26 lutego 2024 r.].

Więcej pism Rzecznika w sprawach dotyczących osób starszych można znaleźć na stronie: <https://bip.brpo.gov.pl/pl/kategoria-tematyczna/seniorzy> [dostęp: 26 lutego 2024 r.].